

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.4.19

УДК 342.9:343.9:343.3:341.322.5(477)

*Гриценко Г. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та
приватного права Східноукраїнського
національного університету
імені Володимира Даля
ORCID: 0000-0001-6346-525X*

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ЗАКОНОДАВСТВО, ПРАКТИКА ТА ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ

У статті досліджено правові, організаційні та соціальні механізми запобігання домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану. Проаналізовано нормативно-правову базу, зокрема Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», відповідні положення КУпАП (ст. 173²) та Кримінального кодексу (ст. 126¹), а також практику застосування термінових і обмежувальних приписів. Окреслено специфіку правозастосування під час повномасштабної війни, коли домашнє насильство ускладнюється наслідками воєнних злочинів, окупації та масових порушень прав людини.

Підкреслено, що ефективна протидія потребує не лише посилення відповідальності, а й міжвідомчої взаємодії поліції, прокуратури, соціальних служб, медичних установ і місцевого самоврядування. Визначено вплив війни на зростання домашнього насильства через посттравматичні розлади, економічні проблеми та переміщення населення. Запропоновано посилити координацію між органами влади, забезпечити підтримку притулків і кризових центрів, розвивати психологічні програми та цифрові інструменти повідомлення про насильство.

Наголошено на важливості практики ЄСПЛ (зокрема «Opuz v. Turkey» та «Levchuk v. Ukraine») для тлумачення обов'язків держави, а також на значущості імплементації Стамбульської конвенції для гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Сформульовано пропозиції щодо посилення гарантій потерпілих, підвищення ефективності розслідування та розроблення післявоєнних програм реабілітації. Зазначено, що протидія домашньому насильству є важливою складовою національної безпеки та системи захисту прав людини в умовах війни й відновлення.

Ключові слова: воєнний стан, домашнє насильство; адміністративна відповідальність; кримінальна відповідальність; соціальний захист; збройний конфлікт; воєнні злочини; гендерна рівність; Стамбульська конвенція; права людини.

Постановка проблеми. Домашнє насильство є серйозною соціальною проблемою, що потребує комплексної державної політики та активної взаємодії суспільства. Повномасштабна агресія проти України суттєво змінила підходи до захисту прав людини, підвищивши вразливість населення через психологічні травми, економічну нестабільність, переміщення та руйнування соціальної інфраструктури. У цих умовах домашнє насильство нерідко перетинається з воєнними злочинами — катуваннями, сексуальним насильством, жорстоким поводженням чи зловживанням владою, що потребує відповідної правової оцінки та належного захисту постраждалих.

Чинна нормативно-правова база, включно із Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та кримінальними й адміністративними нормами, була орієнтована на мирний час і потребує адаптації до воєнних умов. Війна виявила недоліки у міжвідомчій координації, реагуванні на випадки насильства, роботі притулків і системі психологічної та правової підтримки, зокрема для військовослужбовців і їхніх сімей.

Особливо важливо дослідити взаємозв'язок між домашнім насильством і воєнними злочинами, що мають спільні соціально-психологічні чинники. Нестача наукових досліджень і аналізу практики ускладнює формування ефективної державної політики. Тому необхідне комплексне вивчення нормативної бази, особливостей її застосування та правового реагування в умовах збройного конфлікту — як передумова вдосконалення законодавства, його узгодження з міжнародними стандарта-

ми та створення дієвої системи підтримки постраждалих у період війни та відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які в тій чи іншій мірі зверталися до даної проблематики слід назвати С. М. Авраменко, Бисагу Ю. М., О. А. Канського, Л. В. Котову, С. С. Сороку, Г. В. Татаренко, та ін.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан правового регулювання, практику застосування та ефективність механізмів запобігання і протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану та збройного конфлікту, виявити взаємозв'язок між проявами домашнього насильства й воєнними злочинами, визначити проблеми правозастосування і розробити пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини та гуманітарного права.

Виклад основного матеріалу. За оцінками Організації Об'єднаних Націй, понад 2,4 мільйона осіб в Україні – переважно жінки та дівчата – переживають або перебувають у зоні ризику гендерно зумовленого насильства й потребують підтримки [1]. Згідно з офіційною статистикою та аналітичними звітами, близько 76-80% постраждалих від домашнього насильства – жінки, а серед кривдників переважають чоловіки (близько 87-88%) [2]. Це свідчить, що домашнє насильство має чітко виражений гендерний характер і становить загрозу правам людини та громадській безпеці.

Особливо тривожним є те, що, за оцінками Програми розвитку ООН (UNDP) та правозахисних організацій, щороку внаслідок домашнього

насильства в Україні гине близько 600 жінок [3]. Ця невтішна статистика підкреслює суспільну небезпеку домашнього насильства та нагальну потребу в подальшому зміцненні системи захисту і профілактики цього явища.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2017 року визначає домашнє насильство як діяння чи бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, вчинені в сім'ї або в межах близьких відносин, що призводять або можуть призвести до шкоди фізичному чи психічному здоров'ю, страждань або збитків постраждалій особі [4]. До форм домашнього насильства закон відносить: фізичне насильство (побиття, штовхання, спричинення тілесних ушкоджень тощо), психологічне насильство (приниження, образи, погрози, переслідування, залякування), економічне насильство (умисне позбавлення житла, їжі, грошей чи іншого майна, заборона працювати, фінансовий контроль) та сексуальне насильство (примушування до сексуальних дій, зґвалтування, будь-які сексуальні посягання щодо повнолітньої особи без її згоди) [4]. Важливо, що дитина, яка стала свідком насильства в сім'ї, за законом теж визнається постраждалою особою, навіть якщо стосовно неї прямо не застосовували силу [5]. Таким чином, українське законодавство зорієнтоване на широкий підхід до розуміння домашнього насильства як гендерно зумовленого явища, від якого страждають переважно жінки та діти, але жертвами можуть бути і чоловіки, особи похилого віку тощо.

Домашнє насильство є порушенням прав людини, що підриває

стабільність сім'ї та суспільства. Хоча тривалий час його сприймали як приватну сферу, з кінця XX століття проблема отримала міжнародне визнання як суспільно небезпечна. Україна пройшла шлях від ігнорування до формування правових механізмів протидії, особливо після масштабних законодавчих змін 2017 року.

Повномасштабна агресія РФ та запровадження воєнного стану загострили ризики: стрес, переміщення населення, економічна нестабільність, посттравматичні розлади у військових спричинили зростання випадків домашнього насильства. Паралельно держава фіксує та розслідує воєнні злочини, зокрема сексуальне насильство проти цивільних на окупованих територіях. Хоч такі діяння розглядаються окремо від домашнього насильства, загальний контекст війни вимагає не втрачати увагу до «тихого фронту» – насильства в українських сім'ях.

Державна політика протидії домашньому насильству в Україні оформилась на початку 2000-х років. Першим спеціальним актом був Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» 2001 року, який запровадив базові механізми реагування, зокрема поняття «насильство в сім'ї» та адміністративну відповідальність за нього. Відповідно, у 2003 році до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) було включено статтю 173², що встановлювала відповідальність за насильство в сім'ї (нині – «вчинення домашнього насильства») [6]. За статтею 173² КУпАП, вчинення домашнього насильства розглядається як умисне здійснення будь-яких дій або бездіяльності фізичного,

психологічного чи економічного характеру, що спричиняють шкоду фізичному або психічному здоров'ю потерпілої особи. До таких дій належать застосування насильства, яке не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи, переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, коштів чи іншого майна, на яке потерпіла особа має право.

Ключовим кроком у формуванні сучасної системи протидії домашньому насильству стало ухвалення наприкінці 2017 року комплексного пакета законодавчих актів – базового Закону № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4] та Закону України № 2227-VIII, яким внесено суттєві зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів, закріпивши кримінальну відповідальність за домашнє насильство та запровадивши нові правові механізми захисту потерпілих [7]. Ці зміни набули чинності у січні 2019 року і передбачали довгоочікувану криміналізацію домашнього насильства. До Кримінального кодексу України було включено статтю 126¹ «Домашнє насильство», яка встановила кримінальну відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя, колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах. Такі дії, що призводять до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності чи істотного погіршення якості життя потерпілої особи, визнаються злочином проти особистої недоторканності та гідно-

сті людини. Санкція за цей злочин передбачає громадські роботи на строк від 150 до 240 годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років.

Ключовою ознакою складу цього злочину є систематичність насильницьких дій, тобто вчинення не менше трьох актів насильства (фізичного, психологічного чи економічного) щодо тієї самої особи. Закон прямо визначає, що злочин вважається закінченим із моменту вчинення третього акту насильства, який спричинив хоча б один із зазначених у статті наслідків. Судова практика підтверджує, що для встановлення систематичності не обов'язково, щоб попередні два випадки були офіційно задокументовані або щоб за них уже наставала адміністративна відповідальність – достатньо наявності доказів повторюваності насильницької поведінки (свідчення потерпілих чи свідків, медичні довідки, висновки психологів, листування тощо). Таким чином, стаття 126¹ КК України є логічним продовженням адміністративних норм, зокрема статті 173² КУпАП, що передбачає відповідальність за одноразові прояви домашнього насильства. Якщо ж такі дії набувають систематичного характеру, вони кваліфікуються як кримінальний злочин. Така еволюція законодавства свідчить про прагнення держави посилити правовий захист жертв насильства, відмежувавши адміністративну відповідальність за поодинокі інциденти від кримінальної – за тривале, повторюване та небезпечне для життя і здоров'я людини насильство.

Раніше існувала хибна практика вимагати для порушення кримінальної справи наявності двох протоколів за ст. 173² КУпАП (за попередні епізоди), але Верховний Суд роз'яснив «міфічність» такої вимоги, наголосивши, що факт домашнього насильства доказується всіма належними доказами, а не лише адміністративними протоколами [8]. Одночасно з упровадженням ст. 126¹ КК України було створено інші механізми захисту потерпілих та впливу на кривдників. Зокрема, у КК з'явилась стаття 91¹, що дозволяє суду при винесенні вироку за злочин, пов'язаний з домашнім насильством, застосувати до засудженого обмежувальні заходи на захист потерпілої особи. До таких заходів належать: заборона перебувати в місці спільного проживання з потерпілим, обмеження спілкування з дитиною, заборона наблизитися до певних місць або особи, направлення на проходження програми для кривдників тощо. Застосування обмежувальних заходів можливе на строк від 1 до 3 місяців з можливістю продовження до 12 місяців за рішенням суду. Особливу увагу привертає обов'язок проходження корекційної програми для кривдників, метою якої є виправлення агресивної поведінки. Судова практика вже напрацьовувала підходи до визначення строку проходження такої програми: Верховний Суд вказав, що мінімальний строк має відповідати вимогам Закону (не менше 3 місяців), оскільки коротший період не дозволяє охопити весь комплекс заходів програми. Таким чином, інститут корекційних програм запроваджений як додатковий спосіб запобігти рецидивам насильства через психологічну роботу з кривдником [9; 10].

Запровадження ст. 126¹ КК дозволило Україні виконати частину міжнародних зобов'язань у рамках підготовки до ратифікації Стамбульської конвенції. Криміналізація домашнього насильства була позитивно оцінена правозахисною спільнотою, хоча її реалізація висвітлила і нові виклики, зокрема доведення в суді факту систематичності та забезпечення балансу між реагуванням держави і правами сім'ї. За перші роки дії ст. 126¹ КК України суди напрацьовували прецеденти притягнення кривдників до відповідальності. У 2019 році, першому році дії статті 126¹ КК України, було зареєстровано 1 068 кримінальних проваджень за фактами домашнього насильства. У наступні роки кількість таких злочинів стабільно зростала: у 2020 році – 2213, у 2021 році – 2432. Водночас у 2022 році, через дестабілізуючий вплив повномасштабної війни, спостерігалось тимчасове зниження кількості зареєстрованих проваджень – до близько 1500. Проте вже у 2023 році цей показник знову зріс і становив 2705 кримінальних проваджень, що свідчить про відновлення правоохоронної активності у фіксації фактів систематичного насильства в сім'ях та підвищення суспільної чутливості до цієї проблеми [11].

У 2024 році кількість кримінальних проваджень за ст. 126¹ КК України продовжила зростати. За офіційними даними Офісу Генерального прокурора та аналітичних платформ, за 11 місяців 2024 року було відкрито 2777 кримінальних проваджень, а загалом за рік – 8185 кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством різних видів [11; 12]. За даними Національної поліції, приблизно 80 % таких справ

передаються до суду з обвинувальними актами, що свідчить про достатньо високий рівень документування та доказової бази. Окрім того, у 2024 році за статтею 173² КУпАП про адміністративну відповідальність за домашнє насильство було виявлено 149876 адміністративних правопорушень [13]. Така динаміка вказує на певну стабілізацію після воєнного спаду 2022 року та поступове відновлення системи реагування на випадки насильства в умовах воєнного стану.

Щодо 2025 року, наразі доступні лише часткові статистичні відомості. За перший квартал цього року в Україні зареєстровано 794 кримінальні провадження за статтею 126¹ КК України, а до поліції надійшло 32268 заяв і повідомлень про випадки домашнього насильства [13; 14]. Зменшення кількості звернень у 2025 році може пояснюватися одночасно кількома факторами: зниженням інтенсивності бойових дій на деяких територіях, релокацією значної частини населення, недостатнім доступом до служб допомоги у прифронтових регіонах та певною втомою суспільства від воєнного напруження. При цьому кількість адміністративних правопорушень за перші три місяці 2025 року склала 26076, що також менше порівняно з 41372 випадками за відповідний період 2024 року [15].

Загальна динаміка свідчить про те, що після початкового зниження у 2022 році правозастосовна практика за ст. 126¹ КК України поступово активізується. Це відображає не лише підвищення довіри громадян до правоохоронної системи, а й удосконалення міжвідомчої координації у сфері протидії домашньому

насильству, що залишається одним із найгостріших соціально-правових викликів сучасної України.

Закон № 2229-VIII заклав цілісну систему запобігання та протидії домашньому насильству, передбачивши не лише покарання для кривдників, але й низку захисних заходів для потерпілих. Ключовими інструментами негайного реагування є спеціальні приписи – термінові та обмежувальні. Терміновий заборонний припис є одним із ключових інструментів захисту потерпілих від домашнього насильства. Він виноситься працівниками Національної поліції у ситуаціях безпосередньої загрози життю чи здоров'ю потерпілої особи та діє строком до десяти діб. Припис може зобов'язати кривдника негайно залишити місце проживання сім'ї, заборонити наближатися до потерпілих, контактувати з ними або вчиняти інші дії, що створюють небезпеку.

Згідно з офіційними даними Національної поліції України, протягом 2022 року було винесено 43341 терміновий заборонний припис, а у 2023 році – вже 98947 приписів, що більш ніж удвічі перевищує показник попереднього року [16]. Ця тенденція свідчить як про посилення оперативного реагування правоохоронних органів, так і про зростання довіри громадян до системи захисту від домашнього насильства.

У 2024 році кількість таких приписів продовжила зростати, що підтверджується статистикою окремих підрозділів поліції. За повідомленнями Головного управління Національної поліції в Одеській області, лише за кілька місяців 2024 року в регіоні було винесено понад 380 термінових заборонних приписів [17].

Подібну активність демонструють і інші області: у Тернопільській області за перше півріччя 2024 року було видано 1244 приписи, тоді як загалом за цей період зафіксовано понад 3600 випадків домашнього насильства [18]. Такі регіональні приклади підтверджують посилення превентивних заходів та уваги поліції до проблеми.

Станом на перші чотири місяці 2025 року в Україні поліцейські внесли вже понад 27000 термінових заборонних приписів щодо кривдників [19]. Паралельно з цим, за перший квартал 2025 року було зареєстровано 32268 заяв і повідомлень про факти домашнього насильства, що майже удвічі менше порівняно з аналогічним періодом 2024 року, коли зафіксовано 55868 звернень [15]. Таке зниження може бути зумовлене як релокацією населення та зменшенням контактів у сімейному середовищі, так і покращенням профілактичної роботи правоохоронців. Проте стабільно високий рівень кількості термінових приписів підтверджує ефективність цього механізму як засобу швидкого реагування на загрозу життю та здоров'ю потерпілих.

Динаміка 2022–2025 років свідчить про посилення інституційних можливостей Національної поліції у сфері протидії домашньому насильству. Термінові заборонні приписи стали одним із ключових інструментів негайного захисту постраждалих, забезпечуючи оперативне втручання держави та превентивний вплив на кривдників.

Обмежувальний припис суду застосовується за заявою постраждалої особи і може діяти від 1 до 6 місяців (з можливим продовженням

до 12). Він передбачає заборону наближатися, контактувати чи розшукувати жертву, фактично виконуючи роль судового «захисного ордеру». Порушення вимог обох видів приписів тягне адміністративну відповідальність. Нерідко судові приписи діють паралельно з кримінальним провадженням, ізолюючи кривдника від постраждалої до ухвалення вироку. У першій справі щодо домашнього насильства проти України в ЄСПЛ – «Левчук проти України» (Levchuk v. Ukraine, 2020) – якраз розглядалося питання про виселення кривдника зі спільного житла [20]. Заявниця не могла домогтися виселення колишнього чоловіка з їхнього спільного житла, попри факти насильства. ЄСПЛ встановив, що національні органи не забезпечили їй ефективного захисту, відмовивши в обмежувальному приписі через формальне посилення на право власності чоловіка. Суд визнав порушення статті 8 Конвенції, наголосивши, що безпека жертви може вимагати обмеження майнових прав кривдника. Це рішення стало поштовхом для вдосконалення українських процедур: у 2022–2023 роках уточнено порядок видачі обмежувальних приписів і розширено повноваження поліції щодо вилучення кривдника з житла навіть за його формального права власності.

Закон 2229-VIII передбачає систему соціальних та превентивних заходів: створення притулків для жертв насильства, кризових кімнат та консультативних служб. Мережа ще розвивається, але за підтримки донорів відкриваються притулки для жінок з дітьми, діють цілодобові гарячі лінії (наприклад, 116123). Омбудсман зазначив, що система виявилася не повністю готовою до викли-

ків війни: виникла потреба у притулках на деокупованих територіях, мобільних бригадах психологічної допомоги та кращій координації між поліцією, соціальними службами та громадами [21]. У 2022 р. запущено мобільний застосунок «Прихована кнопка SOS» для непомітного виклику поліції.

Окремо діє Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства, який веде МВС. Він фіксує звернення, приписів та результати розгляду справ, дозволяє відстежувати історію кривдника і потерпілої, а також координувати діяльність міжвідомчих суб'єктів, що реагують на насильство [22].

Паралельно із загальнодержавною базою даних, в окремих сферах, зокрема освітній, створюються внутрішні механізми обліку для виявлення та запобігання насильству. Так, відповідно до Порядку взаємодії суб'єктів, що реалізують заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 658 від 22 серпня 2018 р.), заклади освіти зобов'язані вести журнал реєстрації фактів виявлення (звернень) про випадки домашнього насильства або насильства за ознакою статі за встановленою формою (додаток 3).

Педагогічні працівники чи уповноважені особи мають фіксувати основні відомості (дату, особу, обставини) та протягом однієї доби повідомляти поліцію або службу у справах дітей про кожен виявлений випадок чи навіть підозру на насильство.

Такий подвійний облік - державний і локальний - створює єдину інформаційну екосистему реагування, забезпечує швидку взаємодію між

навчальним закладом, правоохоронними органами та соціальними службами, а також формує додатковий рівень захисту дітей і молоді в освітньому середовищі.

Таким чином, нині в Україні сформовано багаторівневу систему протидії домашньому насильству: від превентивної роботи та соціальних сервісів – до адміністративних стягнень і кримінального переслідування. Українське законодавство істотно зближене з європейськими стандартами, про що свідчить і ратифікація в 2022 році Стамбульської конвенції [23]. У цьому контексті логічним є перехід до міжнародного виміру проблеми, адже саме міжнародні стандарти задають рамку державним зобов'язанням і практикам захисту.

Домашнє насильство як явище привертає увагу міжнародного співтовариства з точки зору прав людини та гендерної рівності. Ще у 1993 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Декларацію про ліквідацію насильства щодо жінок, де проголосила, що насильство в сім'ї є порушенням прав і основних свобод жінок [24]. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок у Загальній рекомендації №19 (1992) вперше чітко визначив, що гендерне насильство (включно з домашнім) є формою дискримінації щодо жінок [25].

Ключовим міжнародним інструментом протидії домашньому насильству є Стамбульська конвенція (2011 р.), яка вперше встановила юридично зобов'язуючі норми криміналізації різних форм насильства (ст. 33–39) та зобов'язує держави забезпечити превенцію, підготовку фахівців, інфраструктуру допомоги та ефективне реагування на кожен

випадок. Україна підписала Конвенцію у 2011 р., але ратифікувала лише 20 червня 2022 р.; вона набула чинності 1 листопада 2022 р., а в 2022–2023 рр. ухвалено низку актів для імплементації та адаптації законодавства.

Війна потребує комплексного підходу: післявоєнні періоди супроводжуються зростанням насильства, тому вже зараз слід планувати програми психологічної адаптації ветеранів, навчання ненасильницькому вирішенню конфліктів, сімейне консультування та інші заходи первинної профілактики.

Зарубіжний досвід показує ефективні моделі: у США соціальні служби працюють із всією сім'єю, особливо якщо є діти-свідки насильства; створені спеціалізовані суди з питань домашнього насильства; широко застосовуються електронні браслети для контролю порушників охоронних ордерів. [27].

У Сполученому Королівстві діє так звана схема розкриття інформації про випадки домашнього насильства (*Domestic Violence Disclosure Scheme*), відома під неофіційною назвою «закон Клер» (*Clare's Law*) [28; 29]. Вона була запроваджена Міністерством внутрішніх справ Великої Британії у 2014 році після гучної справи Клер Вуд – жінки, яку вбив колишній партнер із попередніми судимостями за насильницькі злочини. Механізм передбачає, що будь-яка особа може звернутися до поліції з проханням дізнатися, чи має її партнер історію насильства (*Right to Ask*), або ж поліція може самостійно повідомити потенційну жертву про ризик (*Right to Know*). Ця процедура має на меті запобігти повторним актам насильства через своєчасне

інформування громадян. Схему офіційно впроваджено в Англії, Уельсі, Шотландії, а згодом адаптовано у Канаді та Австралії. В Україні подібний механізм міг би бути актуальним у контексті розвитку електронних реєстрів та відкритих даних.

Кілька країн ввели політику негайного вилучення кривдника з сім'ї на ранніх стадіях конфлікту. Наприклад, у Франції, Польщі, Великій Британії поліція має повноваження тимчасово затримати або виселити агресора після виклику на домашній конфлікт, щоб захистити жертву [30].

Потрібно забезпечити фінансування та кадрове укомплектування підрозділів поліції з протидії домашньому насильству (спеціальні мобільні групи «Поліна» обмежені). На державному рівні слід стимулювати відкриття нових шелтерів, особливо у сільській місцевості та малих містах, а також створювати програми підтримки внутрішньо переміщених жінок і дітей. Доступність психологічної допомоги має забезпечуватися через державні центри реабілітації у кожному регіоні.

Після війни очікується зростання насильства серед демобілізованих військових, постраждалих від окупації та осіб з інвалідністю. Тому вже зараз слід планувати програми соціально-психологічної адаптації ветеранів, навчання навичкам ненасильницького вирішення конфліктів та сімейні консультації. теж складова заходів запобігання домашньому насильству, хоч і непряма.

Висновки. Домашнє насильство не може бути виправдане ні в мирний час, ні під час війни, адже боротьба з ним є складовою захисту прав людини та утвердження верхо-

венства права. Навіть у період збройної агресії Україна повинна приділяти увагу внутрішнім загрозам безпеці громадян, оскільки подолання домашнього насильства є фундаментальною умовою формування стійкого суспільства, заснованого на гідності та рівності. Упродовж останніх років держава активно розвиває законодавчі та інституційні механізми протидії, поєднуючи міжнародні стандарти з національною практикою.

Важливим кроком стало набуття чинності Законом України № 3733-IX від 19 грудня 2024 року, який гармонізував адміністративне законодавство з положеннями Стамбульської конвенції та посилив превентивні інструменти. Це засвідчує прагнення держави не лише реагувати на насильство, а й створювати ефективні механізми його недопущення.

Україна поступово переходить до системної моделі протидії домашньому насильству, що передбачає чіткий розподіл відповідальності між органами влади, судами, місцевим самоврядуванням і громадянським суспільством. Ефективна боротьба з домашнім насильством є ключовою умовою утвердження прав людини та сталого розвитку демократичної держави. Подальший прогрес можливий за рахунок покращення взаємодії між правоохоронними органами та соціальними службами, підвищення довіри постраждалих до правосуддя та розвитку програм реабілітації.

Лише комплексний підхід – законодавчий, інституційний і просвітницький – здатний забезпечити реальне подолання домашнього насильства як загрози людській безпеці та гідності.

Список використаних джерел

1. UNFPA. Fueled by War: Women and Girls in Ukraine Face Rising Tide of Gender-Based Violence. 2024. URL: <https://eeca.unfpa.org/en/news/un-report-fueled-war-women-and-girls-ukraine-face-rising-tide-gender-based-violence> (дата звернення 23.10.2025).
2. OpenDataBot. Домашнє насильство в Україні: статистика 2024 року. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-elders> (дата звернення 23.10.2025).
3. RFE/RL. March in Dnipro Urges Ukrainian Women To Not Remain Silent On Domestic Violence. URL: <https://www.rferl.org/a/march-in-dnipro-urges-ukrainian-women-to-not-remain-silent-on-domestic-violence/30290165.html> (дата звернення 23.10.2025).
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19> (дата звернення 23.10.2025).
5. Асоціація юридичних клінік України, «126-1 КК Домашнє насильство на практиці або чи є сенс потерпілому звертатись до правоохоронних органів?», 2021. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-08-09-2021/> (дата звернення 23.10.2025).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України №8073-X від 07.12.1984, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n3530> (дата звернення 23.10.2025).
7. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами:

Закон України від 06 груд. 2017 р. № 2227-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 36.

8. Гловюк І. Аналіз практики застосування та притягнення до відповідальності за домашнє насильство : Інтернет-стаття. 21.04.2023. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/analiz-praktiki-zastosuvannia-ta-privagnennia-do-vidpovidalnosti-za-domasnje-nasilstvo-irina-gloviuk> (дата звернення 23.10.2025).

9. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 07 серпня 2024 року у справі № 161/17404/23 (провадження № 51-2665км24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120926147> (дата звернення 23.10.2025).

10. Гришанова Н. Домашнє насильство: Верховний Суд вказав на особливості визначення строку програми для кривдника. ЮРЛІГА. LIGA.net. 13 серп. 2024 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/229812_domashn-nasilstvo-verkhovniy-sud-vkazav-na-osoblivost-viznachennya-stroku-programi-dlya-krivdnika (дата звернення 23.10.2025).

11. Опендатабот. Домашнє насильство в Україні: статистика 2019-2024 рр. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023> (дата звернення 24.10.2025).

12. Укрінформ. В Україні за рік кількість зареєстрованих випадків домашнього насильства зросла на 80% ОП. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3912612-v-ukraini-za-rik-kilkist-zareestrovanih-vipadkiv-domasnogo-nasilstva-zrosla-na-80-ogp.html> (дата звернення 24.10.2025).

13. Центр «Доступ до правди». Понад 102 тисячі осіб перебувають на обліку в Нацполіції за домашнє насильство. URL: <https://dostup.org.ua/news/publications/ponad-102-tysiachi-osib-perebuvauiut-na-obliku-v-natspolitsii-za-domashnie-nasylstvo> (дата звернення 24.10.2025).

14. УНН. Кількість випадків домашнього насильства в Україні зменшилася у першому кварталі 2025 року – прокуратура. URL: <https://unn.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-v-ukraini-zmenshylasia-u-pershomu-kvartali-2025-roku-prokuratura> (дата звернення 24.10.2025).

15. ZMINA. Цьогоріч в Україні майже вдвічі зменшилася кількість звернень до поліції щодо домашнього насильства (I квартал 2025). URL: <https://zmina.info/news/czogorich-v-ukrayini-majzhe-vdvichi-zmenshylasia-kilkist-zvernenn-do-policiyi-shhodo-domashnoho-nasylstva> (дата звернення 24.10.2025).

16. Національна поліція України. Офіційна статистика щодо винесення термінових заборонних приписів у справах домашнього насильства (2022–2023 рр.). URL: <https://npu.gov.ua> (дата звернення 24.10.2025).

17. ГУНП в Одеській області. Не слід терпіти сімейних агресорів: у нас є достатньо важелів, аби захистити постраждалих – Олександр Мільчук. URL: <https://od.npu.gov.ua/news/ne-slid-terpity-simeinykh-ahresoriv-u-nas-ie-dostatno-vazheliv-aby-zakhystyty-postrazhdalykh-oleksandr-milchuk> (дата звернення 26.10.2025).

18. Teren. Поліція Тернопільщини зафіксувала понад 3600 випадків домашнього насильства з початку 2025 року, винесено 1244 термінові приписи. URL: https://teren.in.ua/news/policiya-ternopilshchini-zafiksuvala-ponad-3600-vipadkiv-domashnoho-nasilstva-z-pochatku-roku_410282.html (дата звернення 26.10.2025).

19. Департамент протидії домашньому насильству. За перші чотири місяці 2025 року поліцейські винесли понад 27 000 термінових заборонних приписів стосовно кривдників. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1008727871453850&id=100069499384559&set=a.391804426479534> (дата звернення 26.10.2025).

20. Levchuk v. Ukraine: рішення ЄСПЛ від 03.09.2020 (№17496/19), HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204618> (дата звернення 26.10.2025).

21. Лубінець Д. (Омбудсман). Щорічна доповідь про стан дотримання прав і свобод людини в Україні за 2022 рік – Розділ 6 “Запобігання та протидія домашньому насильству. 2023. URL: https://ombudsman.gov.ua/images/videos/Dopovid_2022.pdf (дата звернення 26.10.2025).
22. Міністерство внутрішніх справ України. Нормативно-правові акти з питання запобігання та протидії домашньому насильству. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/protidia-domashnomu-nasyilstvu/normativno-pravovi-akty> (дата звернення 26.10.2025).
23. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція, 2011), ратифікована Законом України №0157-IX від 20.06.2022, чинна з 01.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення 26.10.2025).
24. Декларація ООН про ліквідацію насильства щодо жінок, 20.12.1993. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml (дата звернення 26.10.2025).
25. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Загальна рекомендація № 19 (1992) «Насильство щодо жінок». Нью-Йорк: ООН, 1992. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf (дата звернення 26.10.2025).
26. Хавронюк М. І. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї та можливості його використання в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013, №1 (1). С. 298–347.
27. Дмитрашук О. С. Зарубіжний досвід запобігання домашньому насильству. *Юридична наука*. №1(103), 2020, С. 272–280. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.34
28. Home Office. *Domestic Violence Disclosure Scheme (Clare's Law) Guidance*. – London: UK Home Office, 2016. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-violence-disclosure-scheme-pilot-guidance> (дата звернення 26.10.2025).
29. GOV.UK. *Domestic Violence Disclosure Scheme factsheet*. – London: UK Government, 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-bill-2020-factsheets/domestic-violence-disclosure-scheme-factsheet> (дата звернення 26.10.2025).
30. Митник У. М. Кримінально-правова протидія домашньому насильству в окремих країнах Європейського Союзу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 2019, Т. 3, с. 83–87. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2019.3.83-87>

Hrytsenko Hryhorii, PhD in Law, Associate Professor of the Department of Public and Private Law Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6346-525X

Countering and Preventing Domestic Violence in the Context of Armed Conflict: Legislation, Practice, and its Connection with War Crimes

The article comprehensively examines the legal, organizational, and social mechanisms for preventing and combating domestic violence in Ukraine in the context of martial law and armed conflict. The analysis covers the current legal framework, including the Law of Ukraine «On Preventing and Combating Domestic Violence», the provisions of the Code of Administrative Offences (Article

173²) and the Criminal Code (Article 126¹), as well as the practice of applying urgent and restrictive injunctions. The study identifies specific features of law enforcement during the full-scale war, when domestic violence is intertwined with the consequences of war crimes, occupation, and mass violations of human rights. The research demonstrates that an effective system for combating violence requires not only strengthening criminal liability but also building a comprehensive interagency model of cooperation among the police, prosecution, social protection, healthcare, and local self-government bodies. The article substantiates that the war significantly affects the dynamics of domestic violence due to post-traumatic disorders, economic instability, and population displacement. It is recommended to improve interagency coordination mechanisms, enhance support for shelters and crisis centers, introduce programs for psychological rehabilitation of military personnel and victims, and expand digital tools for reporting violence. The study also defines the significance of the European Court of Human Rights' decisions (in particular, *Opuz v. Turkey* and *Levchuk v. Ukraine*) in interpreting state obligations in protecting victims. Implementing the Istanbul Convention is a systemic step toward aligning Ukrainian legislation with European standards. The paper formulates proposals for strengthening legal guarantees for victims, improving the effectiveness of criminal investigations, and developing post-war rehabilitation and social reintegration programs for individuals who have suffered from domestic violence or witnessed war crimes. Overall, the research demonstrates that combating domestic violence is an integral part of national security and the human rights protection system in times of war and post-war recovery.

Keywords: *martial law; domestic violence; administrative liability; criminal liability; social protection; armed conflict; war crimes; gender equality; Istanbul Convention; human rights.*